

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ОДЕСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ЕКОНОМІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ**

Кафедра міжнародних економічних відносин

РЕФЕРАТ
кваліфікаційної роботи
на здобуття освітнього ступеня магістра
зі спеціальності 292 Міжнародні економічні відносини
за освітньою програмою
«Міжнародні економічні відносини»

На тему **«УДОСКОНАЛЕННЯ ЗОВНІШНЬОЇ ТОРГІВЛІ УКРАЇНИ
ПЛОДОВО-ЯГІДНОЮ ПРОДУКЦІЄЮ»**

Виконавець:

студентка ЦЗФН, гр. 6зф13
Гончарова Марія Андріївна

_____ / підпис /

Науковий керівник:

к.е.н., доцент
Міндова Олена Ігорівна

_____ / підпис /

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність дослідження. Україна поступово посилює своє становище на світовому аграрному ринку, нарощуючи вартісні та кількісні обсяги експорту сільськогосподарської продукції. При цьому основними товарними позиціями, які мають найбільший попит серед зарубіжних споживачів, виявився обмежений перелік переважно сировинної продукції українського виробництва, а саме зернових культур, олії, насіння олійних, а також м'ясної продукції. Водночас решта груп товарів сільського господарства не відіграє помітної ролі в експорті України, хоча деякі з них демонструють зростання і мають вагомні перспективи. Однією з таких слід вказати плодово-ягідну продукцію – традиційний напрям вітчизняного аграрного виробництва. Галузь садівництва за часів незалежності помітно втратила свій ресурсний потенціал, тому була зорієнтована в основному на потреби внутрішнього ринку. Донедавна така ситуація вважалася для всіх суб'єктів галузі прийнятною, однак після відкриття європейського ринку із початком функціонування зони вільної торгівлі між Україною та Євросоюзом з 2016 р. намітилося бажання переорієнтації діяльності в бік якісного і системного експорту, що має забезпечити високі доходи.

Виробництво плодово-ягідної продукції в Україні останніми роками набуває швидких темпів. Разом з овочевою галуззю плодівництво стрімко розвивається, розширює межі власного сегменту, постійно оновлюючи товарний асортимент, додаючи нових сортів, а також набирає обертів органічний сектор виробництва. Щорічно збільшуються обсяги реалізації плодово-ягідної продукції вже не як сировини, а як продуктів переробки. Це обґрунтовується змінами вимог споживачів усього світу, іншими запитами щодо продукції. Саме це дає поштовх до змін, пошуку нових стратегій розвитку галузі та завоювання позицій на міжнародному ринку. Таким чином, тема дослідження є актуальною.

Серед дослідників питань та проблем зовнішньої торгівлі в Україні взагалі і агропродукцією зокрема слід відзначити таких як Бабірад-Лазунін В.О., Банчук-Петросова О.В., Батракова Т.І., Білоусов Є.М., Боднарчук О.І., Воронова О.В., Гадзало Я., Далик В.П., Доцюк С.О., Дуляба Н.І., Духницький В.Б., Єрмаков О.Ю., Задоя А.О., Зайцев В.Є., Кабаці Б.І., Ковтун Н.В., Колокольчикова І.В., Коляда О.В., Кузнецова К.О., Куценко О.І., Лузан Ю., Малюта І.А., Мамонтова О.Г., Мізюк С.Г., Міщенко Н.Г., Міщенко Д.А., Міщенко Л.О., Морозова М.А., Омельченко М.М., Петришин Н.Я., Подра О.П., Процевят О.С., Ноджак Л.С., Рахман М.С., Сиротко М.В., Скрипник С.В., Соколовська О.М., Тарасевич Н.В., Уханова І.О., Топольницька Т. Б., Трунова А.Д., Федоренко А.О., Фоменко С.С., Хрупович С.Є, Ченуша О.С., Черняєва А.О., Чорній В.В., Штих Є.А. Юр'єва П.Б, Ярмач О.В. Автори розглядають багато аспектів експорту та імпорту товарів в Україні, але досліджень саме зовнішньої торгівлі плодово-ягідною продукцією здійснюється не дуже багато. Вищевикладене обумовило вибір теми кваліфікаційної роботи, її мету та завдання.

Метою роботи є дослідження зовнішньої торгівлі України плодово-ягідною продукцією та визначення напрямів її удосконалення.

Поставлена мета обумовила формулювання **завдань кваліфікаційної роботи:**

- розглянути сутність та зміст зовнішньої торгівлі;
- надати характеристику структури зовнішньої торгівлі;
- визначити методи регулювання зовнішньої торгівлі;
- охарактеризувати сучасний стан зовнішньої торгівлі України в умовах економічної нестабільності;
- проаналізувати міжнародний ринок торгівлі плодово-ягідною продукцією;
- дослідити вплив військової агресії на тенденції в зовнішній торгівлі плодово-ягідною продукцією України;
- розробити напрями удосконалення зовнішньої торгівлі України плодово-ягідною продукцією на сучасному етапі;
- провести прогнозування розвитку експорту-імпорту плодово-ягідної продукції України з застосуванням економіко-математичного моделювання.

Об'єктом дослідження виступає зовнішня торгівля України плодово-ягідною продукцією.

Предмет дослідження – науково-теоретичні положення та практичні рішення удосконалення зовнішньої торгівлі України плодово-ягідною продукцією.

У роботі знайшли застосування такі **методи дослідження** як аналіз, синтез та порівняння – для дослідження теоретичних засад зовнішньої торгівлі; логічне узагальнення та наукова абстракція - при уточненні категорійно-понятійного апарату дослідження, графічний метод, методи статистики для дослідження стану зовнішньої торгівлі України, системний підхід при визначенні шляхів вдосконалення зовнішньої торгівлі плодово-ягідною продукцією. При дослідженні статистичних показників зроблено акцент на використанні методів економіко-математичного моделювання з використанням електронних таблиць Excel для побудови діаграм.

Інформаційна база кваліфікаційної роботи складається з нормативних документів щодо зовнішньої торгівлі України, праць українських і зарубіжних авторів з питань експорту-імпорту товарів, офіційних статистичних даних світових торгових організацій та Державної служби статистики України.

Структура та обсяг роботи. Кваліфікаційна робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел (68 найменування). Загальний обсяг роботи становить 97 сторінки. Основний зміст викладено на 89 сторінках. Робота містить 20 таблиць, 28 рисунків.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

У першому розділі «**ТЕОРЕТИКО-МЕТОДИЧНІ ОСНОВИ ЗОВНІШНЬОЇ ТОРГІВЛІ**» розглядаються сутність зовнішньої торгівлі, її структура, регулювання, особливості зовнішньої торгівлі України.

У другому розділі «**АНАЛІЗ ЗОВНІШНЬОЇ ТОРГІВЛІ УКРАЇНИ ПЛОДОВО-ЯГІДНОЮ ПРОДУКЦІЄЮ**» охарактеризовано стан зовнішньої торгівлі України за 2011 – 2023 роки, оцінено міжнародний ринок торгівлі плодово-ягідною продукцією, проаналізовано експорт-імпорт плодово-ягідної продукції в Україні.

У третьому розділі **«ШЛЯХИ УДОСКОНАЛЕННЯ ЗОВНІШНЬОЇ ТОРГІВЛІ УКРАЇНИ ПЛОДОВО-ЯГІДНОЮ ПРОДУКЦІЄЮ»** обґрунтовано шляхи удосконалення експорту-імпорту плодово-ягідної продукції в Україні та проведено економіко-математичне прогнозування зовнішньої торгівлі України фруктами та ягодами на 2024 рік.

ВИСНОВКИ

Як підсумок можна зробити наступні висновки з дослідження.

Залучення вітчизняної економіки до світових глобалізаційних заходів сприяє розширенню можливостей України щодо здійснення торговельних операцій на міжнародних ринках.

Зовнішня торгівля – це специфічний сектор економіки окремої держави, суб'єктами якого сьогодні є підприємницькі структури, пов'язані з реалізацією товарів (послуг, ідей) на зарубіжних ринках і частини зарубіжного товару на національному ринку. Зовнішня торгівля сприяє економічному розвитку країни загалом у вигляді розширення та поглиблення спеціалізації та концентрації виробництва, інтегрування у світову господарську систему. Цілі, методи та засоби зовнішньої торгівлі визначаються цілями та завданнями державної зовнішньоторговельної політики, яка у свою чергу є складовою зовнішньої політики держав та формується відповідно до їх загальноекономічних та політичних цілей та пріоритетів.

Складовими зовнішньої торгівлі є експорт - продаж товарів і послуг із вивозом за кордон та імпорт - ввезення товарів й послуг в країну. Важливою характеристикою зовнішньої торгівлі є її структура. Найістотнішими ознаками, що використовуються для структурування зовнішньої торгівлі, є найменування товарів і місця їх реалізації. Вони відображають її товарну та просторову (географічну) структури.

В умовах ринкових відносин зовнішня торгівля потребує державного регулювання. У сучасних умовах механізми державного регулювання в Україні, такі як тарифи, ліцензії, квоти, валютний контроль, торговельні угоди, субсидії тощо, стали важливими інструментами розвитку української економіки. Ці механізми формують новий економічний порядок, необхідний для подальшого розвитку країни та її інтеграції в європейський ринок. Усі ці механізми працюють разом, щоб створити економічне середовище, сприятливе для подальшого розвитку та інтеграції в європейський ринок.

З проведеного дослідження стану зовнішньої торгівлі України виявлене наступне:

- за 2014 – 2022 роки відсутня тенденція до зниження чи зростання експорту та імпорту товарів та послуг в Україні. Найбільший обсяг експорту Україна досягла в 2021 році (79310,0 млн. дол. США), імпорту – в тому ж році (80613,0 млн. грн.), найменший обсяг експорту за досліджуваний період (без урахування 2023 року) спостерігається в 2016 році (46229,7 млн. дол. США), імпорту – в 2015 році (43039,5 млн. дол. США);

- з 2017 року в зовнішній торгівлі України спостерігається від'ємне сальдо;

- структура експорту за досліджуваний період складається з 80%-84% товарів та 20%-16% послуг, імпорту послуг складає біля 10%, 90% імпорту припадає на товари;

- в товарному експорті України за досліджуваний період найбільшу частку займали продовольчі товари та сировина для їх виробництва. Щодо імпорту товарів, то найбільша їх частка приходить на мінеральні продукти та машини і устаткування;

- за даними Державної служби статистики, товарна група «Продукти рослинного походження», в склад яких входить підгрупа «Їстівні плоди та горіхи», в 2022 році складала 30% експорту товарів з України, натомість частка даної групи в імпорті товарів досягла 3,5%.

Аналіз міжнародного ринку плодово-ягідної продукції свідчить, що:

- підгрупа «фрукти» є другою за розміром часткою світового експорту та імпорту товарної групи «Продукти рослинного походження»;

- у 2022 році обсяг світової торгівлі фруктами та горіхами, який стабільно зростає щороку протягом багатьох років, вперше впав. До цього, світова торгівля динамічно зростала, і її середньорічний приріст у 2018-2021 роках становив 6,3% або 6,6 млрд доларів на рік;

- лідерами експортерами фруктів та ягід є такі країни: Іспанія, Таїланд, Чилі, Перу, Мексика, ПАР, Туреччина, Еквадор, Нова Зеландія, Коста-Ріка; лідерами імпортерами фруктів та ягід є такі країни: США, Німеччина, Великобританія, Китай, Росія, Франція, Канада, Японія, Гонконг, Швейцарія.

Україна не є лідером експорту – імпорту плодово-ягідної продукції, з аналізу зовнішньої торгівлі України товарами підгрупи «Їстівні плоди та горіхи» відзначимо:

- обсяги експорту з України продуктів рослинного походження за період з 2011 року по 2022 рік в цілому зросли в 2,5 рази, основний вид експорту по групі – зернові;

- обсяг експорту групи товарів «Їстівні плоди та горіхи» в 2022 році складав 313,0 млн. дол. США, що на 44% більше показника 2011 року і на 15% нижче результату 2021 року. В середньому ж експорт даної товарної підгрупи зростає за даний період на 5,6% на рік;

- останні декілька років частка плодово-ягідних товарів в експорті рослинної продукції складала від 2% до 2,5%. Не зважаючи на зростання обсягу експорту даної продукції, темпи її зростання були нижчими за темпами зростання експорту зернових і частка її скоротилась майже удвічі в порівнянні з 2011 роком;

- в структурі експорту плодово-ягідної продукції переважають ягоди свіжі та заморожені, горіхи та яблука з грушами. В 2022 році на перше місце по експорті виходять заморожені фрукти та ягоди (61%), експорт горіхів займає 26% від загального експорту плодово-ягідної продукції України;

- основними покупцями українських фруктів, ягід та горіхів є Польща, Франція, Німеччина, Нідерланди, Італія, Австрія, Туреччина, Чехія, Греція, Азербайджан;

- імпорту плодів і фруктів в Україну за досліджуваний період перевищував експорт даної продукції з України в вартісному виразі в декілька разів;

- з 2011 року до 2015 року спостерігалось зниження обсягу імпорту підгрупи «Їстівні плоди та горіхи», а з 2016 почалось його зростання до 2021 року. За даними Державної митної служби України, 2022 року обсяг імпорту плодів і горіхів становив \$663 млн. Це на 21% менше за показник 2021 року в \$835 млн., але майже вдвічі більше показника 2011 року. За 9 місяців 2023 року даної продукції було імпортовано на 489,6 млн. дол. США;

- в структурі імпорту продукції рослинного походження частка плодово-ягідної продукції на протязі дослідженого періоду коливалась від 20 до 40 відсотків;

- найбільшим попитом серед плодово-ягідної продукції в нашій країні традиційно користуються цитрусові і банани, основним постачальником продукції цієї групи до України є Туреччина, частка Туреччини у вартості вітчизняного імпорту плодів складає 30 %. Також у топ-6 країн входять Еквадор, Греція, Коста-Ріка, Іспанія та Єгипет.

Проведене прогнозування експорту плодово-ягідної продукції України економіко-математичними методами свідчить, що при відсутності воєнного стану на території країни, обсяги експорту плодів та ягід з України в 2023 та 2024 році збільшились би в порівнянні з 2021 роком.

Однією із стратегій подолання негативних наслідків війни для українського бізнесу є розвиток експорту. Завдяки санкціям проти росії та білорусі, вітчизняні виробники можуть отримати нові ніші для експорту власних товарів, тому числі і плодово-ягідної продукції.

Для цього, на наш погляд, необхідно:

- підвищити ефективність державної політики з приводу експорту плодово-ягідної продукції;

- зміцнити державну підтримку виробників плодово-ягідної продукції

- поліпшити обізнаність із приводу зарубіжної торгівлі;

- підвищити конкурентоспроможність підприємств, спрямованих на зарубіжну торгівлю;

- удосконалення навичок та компетенції підприємств необхідних для участі в міжнародній торгівлі;

- розвивати інновації на підприємствах, що спеціалізуються на виробництві плодово-ягідної продукції для поліпшення якості їхньої роботи;

- збільшити обсяги виробництва та експорту органічної плодово-ягідної продукції, яка має підвищений попит у основних імпортерів даної продукції з України.

В сучасних умовах господарювання необхідно також налагодити та забезпечити системний моніторинг поточного зовнішнього (аналіз зарубіжного досвіду державної підтримки сільського господарства) і внутрішнього (анкетування, інтерв'ювання, фронтальне опитування фахівців, експертна оцінка) середовища господарювання вітчизняних сільськогосподарських товаровиробників для оперативного коректування аграрної політики держави з ціллю підвищення конкурентоспроможності продукції сектора, у тому числі плодово-ягідної, на міжнародних ринках.

АНОТАЦІЯ

Гончарова М.А., «Удосконалення зовнішньої торгівлі України плодово-ягідною продукцією».

Кваліфікаційна робота на здобуття освітнього ступеня магістра зі спеціальності 292 «Міжнародні економічні відносини» за освітньою програмою «Міжнародні економічні відносини». – Одеський національний економічний університет. – Одеса, 2023 р.

Кваліфікаційна робота магістра складається з трьох розділів. Об'єктом дослідження є зовнішня торгівля України плодово-ягідною продукцією.

У роботі розглядаються сутність і особливості зовнішньої торгівлі, її структура, методи регулювання.

Охарактеризовано стан зовнішньої торгівлі України з 2011 по 2023 роки, оцінено міжнародний ринок торгівлі плодово-ягідною продукцією, проаналізовано експорт та імпорт в Україні фруктів та ягід за останнє десятиріччя.

Обґрунтовано шляхи удосконалення зовнішньої торгівлі України плодово-ягідною продукцією.

Ключові слова: зовнішня торгівля, експорт, імпорт, ринок плодово-ягідної продукції, зона вільної торгівлі, удосконалення

ANNOTATION

Goncharova M.A., “Strengthening foreign trade in Ukraine in fruit and berry products.”

Qualification work for obtaining a master's degree in specialty 292 "International Economic Relations" under the educational program "International Economic Relations". – Odesa National University of Economics. – Odesa, 2023

The master's qualification work consists of three sections. The object of investigation is Ukraine's foreign trade in fruit and berry products.

The robot examines the essence and features of foreign trade, its structure, and methods of regulation.

The state of foreign trade of Ukraine from 2011 to 2023 is characterized, the international market for trade in fruit and berry products is assessed, the export and import of fruits and berries in Ukraine is analyzed for the rest of ten.

The routes to improve Ukraine's foreign trade in fruit and berry products are lined.

Keywords: foreign trade, export, import, market of fruit and berry products, free trade zone, improvement

Keywords: import, market of dental materials, market of dental equipment, import costs, terms of supply, foreign trade, foreign economic activity.